

اهمیت برنامه یادگیری افقی در توسعه بخش کشاورزی

وحید کریمی^{۱*} و داریوش حیاتی^۲

^۱دانشجوی کارشناسی ارشد و ^۲دانشیار ترویج و آموزش کشاورزی دانشکده کشاورزی دانشگاه شیراز

چکیده

در این مقاله که مجموعه ای از بررسی های اسنادی می باشد؛ توجه به اهمیت ایده های کشاورزی در روند توسعه بخش کشاورزی، دستیابی به افزایش بهره وری کشاورزی و بهبود تامین معشیت روستائیان، لزوم اتخاذ فعالیت ها در جهت کاهش مشکلات و محدودیت های این بخش و همچنین توجه به ایده ها و تجربیات افراد محلی مورد تاکید قرار گرفته است. نتایج بررسی های صورت گرفته نشان داد که با بکار گیری برنامه یادگیری افقی می توان با شناسایی و جمع آوری تجارب موفق جوامع روستایی، این تجارب را بین جوامع روستایی انتشار داد و این خود گامی در جهت شرکت دادن افراد محلی در توسعه و عمران مناطق روستایی و گسترش نوآوری های محلی سازگار و مفید در دیگر جوامع روستایی است.

واژه های کلیدی: یادگیری افقی، نوآوری محلی، توسعه روستایی

مقدمه

از دیدگاه راجرز (۱۹۹۱)، نوآوری ایده یا تولید نوآوری، ناظر بر روش یا موضوعی است که از نظر فرد، جدید تلقی شود (منطقی، ۱۳۸۰).

نوآوری، تولید و اجرایی کردن یک محصول یا فرایند جدید یا کاملاً اصلاح یافته، یک روش سازمانی نوین در فعالیت های سازمانی تجاری، سازمانی، محل کار یا ارتباطات خارجی نیز تلقی میشود (OECD, 2005).

در اقتصاد امروز که از مشخصه های اصلی آن، دانش مداری و جهانی شدن رو به تزاید می باشد، نوآوری به عنوان قابلیت بکار بستن دانش های نو به منظور بهبود تولید و خلق محصولات و خدمات جدید، کارایی بلامنازع قلمداد شده است، و همچنین به عنوان محور توانائی رقابت، هم در سطح نهادهای اقتصادی و هم در سطح کشورها مورد اتفاق نظر می باشد. نوآوری همچنین به عنوان فرایند بهره گیری تام از ایده ها و یا تبدیل ایده ها به محصولات سودآور، روش ها، خدمات و یا فعالیت های تجاری تعریف می شود (واحدیان، ۱۳۸۲).

تحقیقات کشاورزی به دلیل قرار گرفتن در مباحث جهانی در زمینه های نوآوری، فناوری، سازمان ها و توسعه، در دو جنبه درک و شکل دهی فرآیندهای نوآوری، تحت تاثیر استفاده از نظام های نوآوری قرار گرفته اند (Sumberg, 2005).

در حال حاضر ادبیات موجود در مورد نوآوری محلی محدود است، و هیچ اجماعی در مورد تعریف نوآوری مردمی (محلی) وجود ندارد. برخی از دانشگاهیان نوآوران مردمی را به عنوان یک شبکه ابتکاری از فعالان، اکثراً به صورت محلی و با کمک شبکه های

گسترده تر با منافع مشترک تعریف می کنند. برخی دیگر از دانشگاهیان نوآوران مردمی را با منشاء آنها تشخیص می دهند، و وجه تمایز این نوآوری ها را بازیگران فردی که از جوامع روستایی هستند، می دانند (De Keersmaecker et al, 2012).

با وجودی که درباره اهمیت مشارکت مردم محلی بسیار نوشته و یا صحبت شده و مورد توافق نظر تقریباً تمامی صاحب نظران و عملگران توسعه است، مردم فقیر فرصت اندکی برای توسعه برنامه ها و ترسیم آینده زندگی خود پیدا می کنند. کل الگوی مشارکتی نشان می دهد که مردم، شرکت کننده در طرح ها و برنامه هایی هستند، که از بالا طراحی شده اند؛ که نه تنها فرصت کمی به آنها برای بیان ایده ها و مفاهیم شان می دهد، بلکه به ندرت یک فضای نهادی که در آن نبوغ و خلاقیت خود را در حل مشکلات شان بتوانند به رسمیت بشناسند، و مورد احترام و پاداش باشند، وجود دارد. با این وجود، شواهد فراوانی دیده شده که نشان دهنده ظرفیت های زیاد دانش و تجارب محلی ایشان برای بازگرداندن تعادل اقتصادی و زیست محیطی می باشد. (Gupta, 2000).

در کشور هند، شبکه های نوآوری محلی تلاش می کنند از دانش سنتی و محصولات نوآورانه، که در سطح فردی یا جمعی پدیدار می شود حمایت کنند. برنامه های نوآوری مردمی روی برنامه های کاهش فقر با استفاده از دانش مردم محلی، تمرکز دارند. این برنامه ها شامل طیف گسترده ای از نقش آفرینان دولتی، سازمان های غیر دولتی، و بخش خصوصی درگیر در فعالیت ها می شوند (Utz & Dahlman, 2007).

دو مورد از بزرگترین برنامه های دولت هند، شبکه تقویت نوآوری مردمی (GIAN) و بنیاد ملی نوآوری (NIF) می باشند

(Hua et al., 2011).

اصول برنامه یادگیری افقی

۱- **قدردانی:** به منظور درک توانایی ها و قوت ها در جهت غلبه بر تهدیدها و ضعفها. هر فردی، وقتی ایده ای را ارائه داد صرف نظر از ماهیت ایده و قضاوت ارزشی، باید از آن قدردانی نمود.

۲- **ارتباط:** برای از بین بردن فاصله هایی که ما را از هم جدا می کند و رسیدن به اهداف و منافع مشترک و جمعی می باشد. وقتی قدردانی از فرد صورت گرفت، حتی اگر به نظر ما آن ایده خوب نیست، نباید به ذوق آن فرد، لطمه زد بلکه با تأیید آن ایده، با او ارتباط برقرار می شود.

۳- **توافق و تکرار:** برای توانا ساختن به تکرار تجارب موفق از طریق قرارگرفتن در معرض آن تجارب در محیط محلی و آغاز به اجرای آنها. سپس نسبت به متناسب سازی و سازگار نمودن آن ایده با همکاری ارائه دهنده اقدام می کنیم و از آن استفاده می نماییم. حقوق صاحب اثر نادیده انگاشته نمی شود، و ایده ی او به نام خودش در وب سایت مربوطه برای استفاده ی دیگران منتشر می شود، حالا تأکید ما بر تکرار و اجرای ایده قرار می گیرد، بنابر این او تشویق به همکاری بیشتر و ارائه ی ایده های بیشتر، بهتر و نظام مندتری می شود. یکی از ویژگی های آموزش افقی، آن است که عوامل بیرونی نمی توانند چیزی را تحمیل کنند (یعنی بهترین ها را سطوح پایین تر مثل کشاورزان تعیین می کنند).

محیط مناسب برای برنامه یادگیری افقی

برنامه آموزش افقی در محیط هایی که دانش بیشتر مفهومی و بومی است نسبت به مدون و رسمی، بهتر جواب می دهد. علاوه بر این در نظام هایی که بواسطه بروکراسی اداری بهترین تجارب و فعالیت ها ممکن است پیشرفت نداشته باشند این برنامه کاربرد بیشتری دارد.

فرایند برنامه یادگیری افقی

شناسایی: اجتماع محلی تشویق به شناسایی تجارب موفق (با ذکر شاخص های موفقیت) شده و معتبر بودن این فعالیت ها توسط آژانس های مشارکت کننده خود آنها تعیین می شود.
یادگیری: اجتماع محلی، تجارب موفق را که می خواهند بازدید کنند انتخاب کرده و سپس از طریق بازدید، این تجارب موفق را از افراد محلی یاد می گیرند.

اولویت بندی: سپس اجتماع محلی تجارب موفق معتبر را اولویت بندی کرده و با شهروندان و برنامه ریزان توسعه برای گنجاندن اجرای این فعالیت ها در برنامه و بودجه سالانه بحث می کنند.

تکرار: اجتماع محلی تجارب موفق را با حمایت افراد محلی خود بعنوان یک شبکه تکرار می کنند. حالا تجربه، آماده است تا برای اجرا توصیه شود، بنابراین به افرادی که مشکل مشابه دارند برای اجرا عرضه می شود تا آن تجربه را به اصطلاح، تکرار نمایند.

نظارت: در آخرین مرحله، تکرارها را شناسایی می کنند و تجاربی که در یک دوره ی زمانی مشخص مثلاً سه ماهه یا شش ماهه یا یک ساله، بیشترین تکرار را داشته در جشنواره هایی مورد تشویق قرار می دهند و به مالکین آن تجارب، جوایزی داده می شود. کلیه ی مزایا برای مالک تجربه محفوظ است و اگر افرادی که آن تجربه را می خواهند تکرار کنند نیاز به آموزش داشته باشند از مالک اصلی تجربه به عنوان مدرس استفاده می کنند و برای آنها درآمدزا می باشد. اجتماع محلی بر پیشرفت در تکرار و بکارگیری تجارب موفق توسط سایرین نظارت کرده و پیشرفت حاصل شده از طریق شبکه یادگیری افقی مشخص می شود.

چرخه فرایند یادگیری افقی:

- ✓ شناسایی و اعتبار سنجی تجارب موفق
- ✓ یادگیری از طریق بازدید توأم با قدردانی
- ✓ اولویت بندی تجارب موفق برای تکرار
- ✓ گفتگو با افراد مرتبط و آوردن این فعالیتها در برنامه توسعه سالیانه
- ✓ تکرار تجربه با حمایت دوجانبه
- ✓ نظارت، تشخیص و تکرار

مستند سازی فعالیت های موفق:

- ۱-زمینه(سابقه)
- ۲-شرح فعالیت(تجربه موفق)
- ۳-نقاط قوت
- ۵-چالش ها
- ۶-راه ارتباط (نام، مشخصات، آدرس و راه های تماس)

دستاوردهای برنامه یادگیری افقی:

یادگیری افقی ایجاد شبکه های همسطح پایین دست را تسهیل می کند. این شبکه نیز به نوبه خود اعتماد به یکدیگر را افزایش داده و ابتکارات را تشویق می کند. این شیوه آموزش، می تواند اصلاح در جهت ساختار از پایین به بالا را ممکن سازد.

جدول ۱. مقایسه ی روش های کلاسیک یادگیری با روش برنامه یادگیری افقی

ویژگی	روش های مرسوم	یادگیری افقی
نقطه شروع	کمبود های موجود	ظرفیت های موجود
اهداف	پاسخگویی به نیازها	رویارویی با تجارب موفق
آموزش دهنده	کارشناس	سطوح محلی
تصمیم گیرنده	برنامه	مردم
چرا	برای اجرای استانداردها	برای رفع نیازهای مردم
کجا	کلاس درس	میدان (عرصه عمل)
چه دانشی	دانش مدون کلاسی	دانش مفهومی و بومی
نتایج	افزایش ظرفیت	افزایش ظرفیت و اعتماد

روش شناسی پژوهش

این مقاله به شیوه ی مروری و با بهره گیری از مطالعات کتابخانه ای که مجموعه ای از بررسی های اسنادی می باشد؛ صورت گرفته است.

رویکردهای ترویج به برنامه یادگیری افقی

- ۱- ترویج در این برنامه؛ دگرگونی در دانش، بینش، رفتار و مهارت کشاورزان و خانواده های آنان در زمینه های مختلف کشاورزی را باعث می شود تا زندگی خود را بهبود بخشیده و باعث می شود به ایده ها، خلاقیت ها و تجارب خود اهمیت دهند و برای پیشرفت در زمینه های مختلف زندگی خودشان از این تجربیات استفاده موثر به عمل آورند.
- ۲- باعث ایجاد یک فرایند دوطرفه می شود که در آن مروج و کشاورزان فعالانه به یکدیگر یاد داده و از یکدیگر یاد می گیرند. در این ارتباط دو طرفه ترویج از تجارب محلی و کشاورزان از نظرات علمی مروجین استفاده می کنند.
- ۳- تاکید بر یادگیری از طریق عمل کردن در شرایط واقعی دارد؛ تا پذیرش توصیه های ترویجی به حداکثر پایداری خود برسد و حمایت ترویج از ایده ها و تجارب افراد محلی که در عمل اجرا می کنند، باعث می شود که کاستی های این تجارب موفق برطرف شود و چون سازگار با مناطق مورد نظر است، با حداکثر پایداری اجرا گردد.
- ۴- رویکرد ترویج در این برنامه بیشتر به جهت گیری حرفه ای آن به سمت کشاورزان است تا جهت گیری نسبت به نهاد های دولتی. از سیاست ترویج در این برنامه به صورت پایین به بالاست یعنی افراد محلی خودشان اجرا کننده ی این برنامه هستند و نقش ترویج بیشتر تسهیل کننده است.
- ۵- کار ترویج در این برنامه بر اساس نیازهایی که خود مردم محلی احساس می کنند، پایه گذاری می شود و الزاما بر اساس برنامه هایی که در سطح بالا طرح ریزی می گردد، تعیین نمی شود.

۶- ترویج در این برنامه با کمک افراد محلی به شناسایی، جمع آوری و اعتبار سنجی تجارب موفق جوامع محلی می پردازد و پس از اعتبار سنجی به مناطق سازگار دیگر انتقال می دهد؛ که مشارکت افراد در این برنامه داوطلبانه است.
۷- در این برنامه وظیفه ترویج در وهله ی اول شناسایی آن دسته از تجارب موفق افراد محلی است که متناسب با جامعه می باشد؛ پس از آن با کمک سازمان های توسعه و افراد محلی، از طریق رسانه های جمعی (رادیو، تلویزیون، مطبوعات و نشریات) اقدام به آگاه نمودن جوامع محلی نسبت به تجارب موفق محلی می نمایند. پس از این مرحله از طریق روش های گروهی-آموزشی مانند برگزاری کارگاه، جشن، بازدیدهای علمی و... در صدد کمک به سنجش این تجارب موفق محلی برآمده و در آخر از طریق مروجین و با کمک افراد فعال جوامع محلی جهت کمک به پیشرفت کشاورزی در این جوامع، تجارب مذکور به کشاورزان منتقل می شود.

نتایج

هر جامعه برای بقا و ماندگاری نیازمند به دانش و منابع یادگیری است. از آنجا که غالب یادگیری های جامعه مبتنی بر تجارب خود افراد آن جامعه است، این یادگیری ها و تجربیات بعنوان خوراک و تغذیه ای برای جامعه یادگیرنده محسوب می شود و می تواند شاخص ها و مولفه های تئوری جامعه یادگیرنده و در نهایت عملکرد جامعه را تقویت نماید. مفهوم متداول مستندسازی، مفاهیم ثبت یا مکتوب نمودن، گردآوری، تنظیم و تدوین، دسته بندی و نگهداری اطلاعات را در خود نهفته دارد، مفاهیمی که خود از فعالیتی هدفمند، دقیق و منظم حکایت دارند. وجه اشتراک تمامی اقدامات برنامه یادگیری افقی، مستندسازی و مکتوب نمودن هدفمند بخشی از دانسته ها، آگاهی ها و تجارب موفق افراد جامعه محلی است. در واقع، مستندسازی معمولاً مراحل تدوین و تنسيق سیر تکوین یک فعالیت، یا مجموعه ای از فعالیت ها (از مرحله احساس نیاز تا انجام آن) را شامل می شود. مستندسازی دانش و تجربیات افراد جامعه می تواند راهنما و دستنامه ای باشد برای کسانی که در آینده وارد جامعه شده و عنان و اختیار امور را به دست گرفته و به فعالیت ها جامع عمل می پوشانند. در واقع، بوسیله مستندسازی تجربیات، افراد متوجه می شوند که چه اقداماتی در گذشته صورت گرفته و منفعت ملموس و غیرملموسی را برای خود و جامعه به همراه داشته است. از طرفی، مستندسازی تجربیات می تواند فراهم کننده اتخاذ تصمیم گیری های سازگار و همسو با نیاز های جامعه نیز باشد. پس مدیران به هنگام اخذ تصمیمات استراتژیک و عملیاتی، براساس شرایط محیط و اهداف جامعه، مشخص کنند که بر طبق شرایط پیشین، چه تصمیماتی می تواند برای شرایط حاضر مفید باشد. در چنین شرایطی نقش تجربیات مدیران در شناسایی تهدیدها و فرصت های محیطی و نیز یافتن روش های ایجاد تغییر متناسب با شرایط جامعه از اهمیت بسیاری برخوردار است. به عبارت دیگر؛ تجربیات مدیران به عنوان یکی از مولفه های مهم برای یادگیری در مورد نحوه برخورد با تهدیدها و فرصت های محیطی قلمداد می شود. در نهایت با بکار گیری برنامه یادگیری افقی می توان با شناسایی و جمع آوری تجارب موفق جوامع محلی، این تجارب را بین جوامع محلی انتشار داد و گامی مهم برای شرکت دادن افراد محلی در توسعه پایدار مناطق خود و گسترش نوآوری های محلی سازگار و مفید در دیگر جوامع محلی برداشت.

منابع

- ۱- واحدیان، ع. (۱۳۸۲). نوآوری، میثاق همکاری دولت با موسسات دانش گرا. هفتمین کنگره سراسری همکاری های دولت دانشگاه و صنعت برای توسعه ملی، آذر ۱۳۸۲، اصفهان.
- ۲- منطقی، مرتضی. (۱۳۸۰). بررسی پدیدگی خلاقیت در کتاب های درسی دبستان، بررسی تاثیر آموزش خلاقیت در دانش آموزان ابتدایی و ارائه الگویی برای آموزش خلاق (پایان نامه دکترا). دانشکده ی علوم تربیتی دانشگاه تهران.

- 3- De Keersmaecker, A., Parmar, V. S., Kandachar, P. V., & Baelus, C. (2012). Towards Scaling Up Grassroots Innovations in India: a Preliminary Framework.
- 4- Gupta, Anil K. (2000). Grassroots Innovations for Survival , LEISA India, Vol. 2, No. 2, (July 2000), pp. 20-21.
- 5- Utz, A., & Dahlman, C. (2007). Promoting inclusive innovation. Unleashing India's Innovation, 105.
- 6- Hua, L., Jiang, Y., & Lin, Y.(2011). Grassroots Innovation, Characteristics, Status Quo and Suggestions. Proceedings of the 7th International Conference on Innovation & Management.
- 7- OECD, (2005). Oslo Manual Guidelines for Collecting and Interpreting Innovation Data (3rd ed.). A Joint Publication of OECD and Eurostat, Paris.
- 8- Sumberg, J. (2005). Systems of innovation theory and the changing architecture of agricultural research in Africa. FOOD Policy, 30(1), 21-41.

The Importance of Horizontal Learning in Agricultural sector Development

Vahid Karimi^{*1} and Darioush Hayati²

¹ M.Sc. Student and ² Associated professor of Agriculture Extension and Education, College of Agriculture, Shiraz University, Shiraz, 7144165186, Iran

Abstract

This article is a set of archival research, which emphasis on the importance of farmers` ideas in development trend of Iran agriculture, achieving to more agricultural production, improvement of rural livelihoods, need to some actions in order to decrease of problems according to the ideas and experiences of local people. The results showed that using horizontal learning, we could recognize and collect successful experiences of rural societies and publish them among other rural societies; which it is a step toward involving local people with the rural development projects and spread of compatible and helpful local innovations among the other rural communities.

Key Words: horizontal learning, local innovations, rural development